

МІКРОТОПОНІМИ НА ІНТЕРАКТИВНИХ МАПАХ: СПРОБА ПРЕЗЕНТАЦІЇ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (45)

УДК 811.161.2'373.21

DOI:10.24144/2663-6840/2021.1(45).410–414

Сокіл-Клепар Н. Мікротопоніми на інтерактивних мапах: спроба презентації; кількість бібліографічних джерел – 4; мова українська.

Анотація. Однією з ключових компетентностей людуства є цифрова, тобто вміння використовувати технології для навчання, творчості, соціальної діяльності. Мікротопоніміка – наука, що поєднує в собі різночасові елементи, тому сучасний мікротопонімний ландшафт доцільно презентувати, застосовуючи цифрові ресурси.

Мікротопоніми та мапи взаємопов'язані, адже локальні назви віддавна позначали на картосхемах, картах, плануваннях різноманітних територій. Сьогодні виникла у створенні інтерактивних вебмап. З'ясовано, що такі мапи слугують не тільки як відображення картографічної інформації, але і як джерело різноманітних додаткових відомостей. Вони є гнучкими, дистанційними, багатофункціональними, широкомасштабними. Існує чимало можливостей створювати інтерактивні мапи, зокрема Google Maps, Bing Maps, OpenStreetMap.

Мета статті – продемонструвати елементи відображення мікротопонімів на інтерактивних мапах, зокрема на Google-картах.

Завдання: з'ясувати поняття «інтерактивна мапа»; обумовити переваги таких карт; вказати алгоритм формування карти; презентувати фрагмент створеної мапи; окреслити перспективи онлайн-картографування.

У статті прогнучено, що на інтерактивних мапах можна продемонструвати мікротопонімікон одного населеного пункту з чіткою локалізацією, поділом на тематичні та семантичні групи, із виділенням у їхніх межах структурно-словотвірних типів тощо. Також репрезентовано можливість формування ареалів мікротопонімів. Як приклад продемонстровано географічні локальні назви з апелятивом *кичера*, що поширений на території Карпат, зокрема Сколівського району.

Представлено дефініцію «інтерактивної карти» як сучасного засобу та способу формування просторового інтелекту. Необхідно грамотно користуватися і традиційними паперовими картами, й інноваційними електронними. Створення інтерактивних карт залучатиме дедалі більше зацікавлених українським словом, культурою, національною пам'яттю. Закцентовано на тому, що мітка карті виконує роль важливого індикатора національно-культурного обшину.

Ключові слова: мікротопонім, карта, презентація, цифрова компетентність, ареал, локація.

Постановка проблеми. Сьогодення – технологічна епоха, що стала для нас органічною. Однією з ключових компетентностей людуства є цифрова, тобто вміння використовувати технології для навчання, творчості, соціальної діяльності. Тому сучасний мікротопонімний ландшафт доцільно й репрезентувати, застосовуючи цифрові засоби й ресурси.

Мікротопоніми поступово втрачаються не тільки фізично як об'єкти, а й почасті науково, бо «мікротопонімний бум» початку 2000-их дещо згасає, а на ономастичну арену виступають усе більше прагматоніми, ідеоніми, ергоніми. Із об'єднанням населених пунктів у великі територіальні спільноти також виникла загроза зникнення багатьох мікротопонімів із пам'яті народу. Зважаючи на зовнішні інтервенції (вкуп земель, зміна власників і под.), найбільш імовірно, що загубляться і назви локальних об'єктів. Замість питомих мікротопонімів постануть новотвори, але не завжди такі, які відображатимуть національну ментальність. До речі, тенденції зникнення мікротопонімів є також у інших країнах Європи. Скажімо, шотландська дослідниця Елісон Бернс зауважує, що через упровадження нової системи нумерації з метою оподаткування полів помітно зменшилося використання їхніх назв. Здебільшого такі назви пам'ятають тільки старші люди. Тому вона закликає до збору шотландських мікротопонімів [Burns 2015, s. 2].

Роль географічної назви – вказати місцезнахо-

дження на поверхні Землі. Саме тому люди використовують мікротопоніми, що є не тільки звичайною міткою на карті, а й відразу містять характеристику об'єкта, певні історико-економічні, соціальні, політичні відомості про територію, тобто володіють різнобічною інформацією.

Мікротопоніми як неофіційні локальні назви географічних об'єктів доволі часто відтворюють на різноманітних плануваннях населених пунктів, картосхемах, мапах. Сучасність стимулює задуматися над створенням і таких карт, які були б, так би мовити, «під рукою», щоб більша кількість сприймачів могла досягнути національні простори. Зважаючи на те, що значну частину життя люди проводять у віртуальності, то й виникла потреба, а чи то й нагальність, створення онлайн-карт. Особливо актуальними є інтерактивні вебмапи, що слугують не тільки відображенням картографічної інформації, але й джерелом різноманітних відомостей, пов'язаних із конкретною територією.

Якщо говорити про мікротопоніми та мапи, то вони, звісно, безпосередньо пов'язані, адже локальні географічні маркери – це яскравий репрезентант тієї чи іншої території. Відомо, що на мапі є все, що розташовано на території, та не завжди всі територіальні локуси відображено на мапах. Звичайно, процес нанесення географічних об'єктів на мапи тривалий, і, по суті, безкінечний, особливо, якщо мовиться про мікротопоніми.

Аналіз досліджень. Локальні географічні назви входять до наукового поля зору таких українських дослідників, як Л. Білінська, Н. Лісняк, О. Мосур, О. Проць та багатьох інших. Ономасти до аналізу залучають і сучасний, і історичний мікротопонімний матеріал, розглядають здебільшого структурні, словотвірні та семантичні основи зафіксованих мікротопонімів. Окрім системного спеціального збору мікротопонімів за питальниками, ономасти також «відчитують» фактичний матеріал із багатьох кадастрових, топографічних мап. Мікротопонімна карта – здебільшого статична модель локальної просторової дійсності.

Картографування мікротопонімів відоме здавна, адже картографічний метод є одним із важливих у царині ономастики та полягає у «використанні спеціальним чином виготовлених і прокоментованих ономастичних карт, на яких за допомогою відповідних картографічних засобів визначають ареали розміщення конкретних моделей онімів як на синхронному, так і на діяхронному рівнях, а також встановлюють закономірності розміщення конкретних ономастичних явищ» [Бучко Д.Г., Ткачова Н.В. 2012, с. 118–119]. Найчастіше мікротопонімісти використовують готові картографічні ресурси та зрідка їх самостійно створюють. Проте сучасне життя демонструє нові виклики. Можливість сформувати інтерактивну мапу з науковим поясненням того чи іншого мікротопоніма унеможливує масове поширення аматорських і псевдонаукових трактувань таких назв.

Оцифрування мікротопонімної системи – доволі часте явище в Європі. Традиційно це відбувається при ономастичних товариствах. Скажімо, в Австрії члени ономастичного товариства з допомогою волонтерів фіксують мікротопоніми (назви полів), а потім наносять їх на цифрові карти за допомогою ГІС-технологій. Тенденції до картографування мікротопонімів інноваційними способами в Україні поки що, на жаль, не простежується.

Сьогодні є змога фіксувати сучасні мікротопоніми та надалі репрезентувати їх на інтерактивних мапах, зокрема Google Maps, Bing Maps, OpenStreetMap, що є достатньо зрозумілими та легкими в опануванні.

Мета статті – продемонструвати елементи створення та відображення мікротопонімів на інтерактивних мапах, зокрема на Google-картах.

Завдання:

- з’ясувати поняття «інтерактивна мапа»;
- обумовити переваги таких карт;
- вказати алгоритм формування карти;
- презентувати фрагмент створеної мапи;
- окреслити перспективи онлайн-картографування.

Основними **методами** дослідження є описовий та картографічний, за допомогою яких представлено результати аналізу та інтерпретації мікротопонімів.

Виклад основного матеріалу. Інтерактивна карта – інноваційний ресурс, що уможливує перегляд, редагування та тлумачення просторових

відомостей. Це електронні карти, які працюють у режимі двосторонньої діалогової взаємодії людини (користувача) і комп’ютера та є візуальною інформаційною системою [Остроух В., Свір Н. 2019, с. 73]. Відрадно, що для роботи з такою мапою не потрібне спеціальне програмне забезпечення, а достатньо веббраузера та підключення до мережі Інтернет. Інтерфейс таких карт інтуїтивно зрозумілий і простий. Подібні карти доволі місткі й гнучкі, адже можна в будь-який момент вносити зміни, презентувати значну кількість як текстової, так і фото-, відео- та графічної інформації. Таким чином, працюючи над власною картою, можемо сформувати цілий мультимедійний ресурс, у який інтегрується текст, зображення, відео чи будь-який інший об’єкт шляхом надання відповідного посилання.

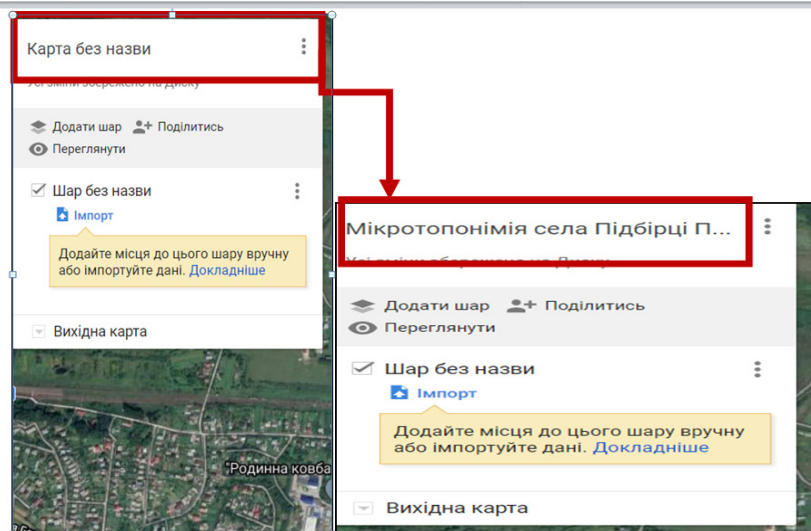
На думку картографів, вебкарти набувають якісно нових властивостей: дистанційність, інтерактивність, покращена наочність, сучасність [Дубницький 2018, с. 34–35]. Тому можна беззаперечно стверджувати про такі переваги цих карт: доступність, масштабованість, обширність текстової інформації, залучення ілюстративного матеріалу, можливість формування багатьох шарів, редагування, доповнення додатковими відомостями, інтегрування в різноманітні сайти, блоги, персональні сторінки, соцмережі тощо.

Загалом будь-яка мапа сприяє успішному візуальному сприйняттю просторових реалій. Інтерактивна ж карта посилює відчуття реальності, особливо якщо маркувати мікротопоніми, скажімо, на 3-d мапу.

Щоб нанести мікротопоніми на карту, необхідно виконати низку дій:

1. Сформувати (або взяти до уваги вже створений) питальник.
2. Зібрати матеріал (анкетним чи польовим методом). Зважаючи на цифрове сьогодення, можна також опитувати онлайн, наприклад, у Google-формах.
3. Картографувати зібрані одиниці. Для цього потрібно обрати застосунки Google і на Google-диску у розділі «*Мої карти*» розпочати створення мікротопонімної карти. Якщо ж цього додатка немає, варто обрати функцію «*Підключити інші додатки*», знайти та встановити. Вихідною основою для позначення мікротопонімів на Google-карті слугує декілька її типів, наприклад, звичайна, супутникова, ландшафтна, політична або ж інша карта. Найбільш оптимальними та презентаційними варіантами є супутникова та ландшафтна мапи. Можна, однак, одразу працювати в Google Earth. Правда, алгоритм дій дещо відрізняється.

4. Назвати карту. Для цього зліва зверху замість «*Карта без назви*» необхідно написати «*Мікротопонімія села... (мікрорайону міста)*» (див. Рис. 1). Нижче розташована рубрика «*Опис*» дозволяє зберегти окремі історичні відомості, факти про населений пункт. Звичайно, назва й опис кожної мапи може різнитися й залежати від завдань дослідника. Усі внесені зміни потрібно щоразу зберігати.

7. Опис: студента / студентки групи (шифр) ПІВ

Рис. 1.

5. Інтерпретувати (протлумачити) нанесений на карту мікротопонімний матеріал. Для того необхідно обрати функцію «Додати маркер (мітку)», навести його на потрібну нам локацію та вписати назву мікрооб'єкта. Тут же можна зазначити різноманітну лінгвістичну інформацію: семантика твірної бази, мотивація, структурно-словотвірна специфіка, етимологія тощо. Таким чином варто наносити всі виявлені мікротопоніми. Зліва формуватиметься колонка маркерів із назвами мікрооб'єктів.

На зображеній карті (див. Рис. 2) подано та потрактовано окремі локальні об'єкти села Лисиничі Пустомитівського району Львівської області: *Кут, Стадіон (На Стадіоні), Ліпи, Качмарівка, Свинна, Гостинець, Теплиці, Озеро (Коло Озера), Могилиці, Горіші, Панський Сад, Коло Школи, Підліски, Приборство, Новобудови, Пасовиско, На Житі, Серветник, Ясна, На Джерелі, Плантації, Чортіві Скали, Мурована*. Натиснувши на будь-яку мітку, можна дізнатися про той чи той об'єкт. Наприклад, про мікротопонім *Могилиці* на карті вказано: «Частина села. Мікротопонім утворений від множинного апелятива *могилиця*. Мотивується назва тим, що раніше на цій території був старий цвинтар». Або ж *Качмарівка*: «Частина села. Відантропонімний мікротопонім, мотивований прізвищем/прізвищем Качмар»; *Липи*: «Частина

села на в'їзді. Мотивується назвою рослини, що там насаджена». До речі, етнокультурне тло можна розширити народними трактуваннями. Зауважу, що в досліджуваному населеному пункті існує таке поняття, як «віднести в липи», тобто завершити свій земний шлях. Можливо, мотивація пов'язана з недалеким розташуванням кладовища. Для лінгвістичного сприйняття мікротопоніма слід подати детальнішу інформацію, скажімо, доповнити її тлумаченням твірного антропоніма та вказати на мікротопонімну модель виявленої одиниці.

На мапі такого штибу, як було зазначено, додають чимало унаочнення: відео, фотографії, що стосуються того чи іншого оніма (див. Рис. 3), покликання на ресурси. Вагомим є редагування кольорів маркерів, окреслення територіальних меж. Скажімо, для позначення відапелятивних і відонімних мікротопонімів варто використовувати маркери різних кольорів, тоді візуально краще сприйматиметься розподіл найменувань на карті та їхній кількісний вияв. Такі карти дозволяють почути реальне звучання мікротопоніма з уст носіїв (якщо, звісно, є аудіозапис). Тому до карти можливо долучити мікротопо-

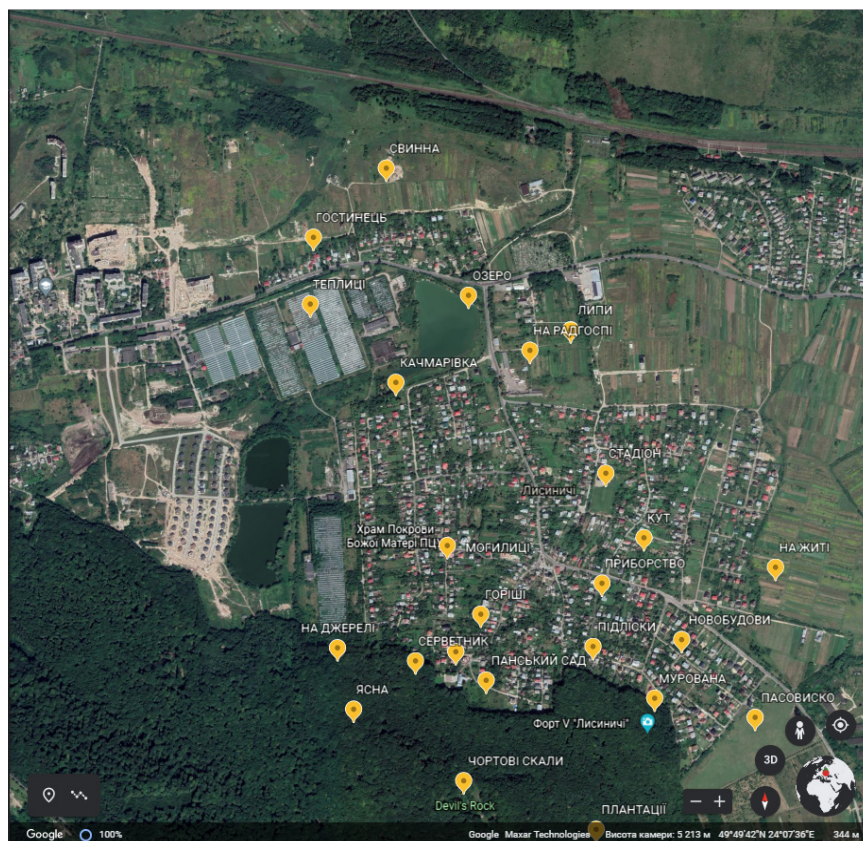

Рис. 2.

німний контекст (тлумачення респондентів, перекази тощо). До мікротопонімів, що побутують у сучасності, доцільно додати й історичний контекст, що посприє вираженню тягlosti мікротопоніма в часопросторі. Позалінгвальна інформація тільки розширює сприйняття назви та, своєю чергою, сприяє зацікавленню значно більшої кількості людей.

Інтерактивна карта дає можливість наносити своєрідні ареали поширення певного мікротопонімного явища. Варто розпочинати, звісно, з вузьколокальних ареалів, а надалі формувати і глобальні. Та останнє вдасться здійснити за умови ретельної фіксації мікротопонімів усієї України. Поки що, однак, це завдання видається досить примарним. Як приклад вузьколокального ареалу наведено вживання на території Карпат назв гір, верхів, лісів, частин села із апелятивом *кичера* в основі. Таку екстраполяцію відображено на мапі Сколівського (сучасного Стрийського) району Львівської області (див. Рис. 4).

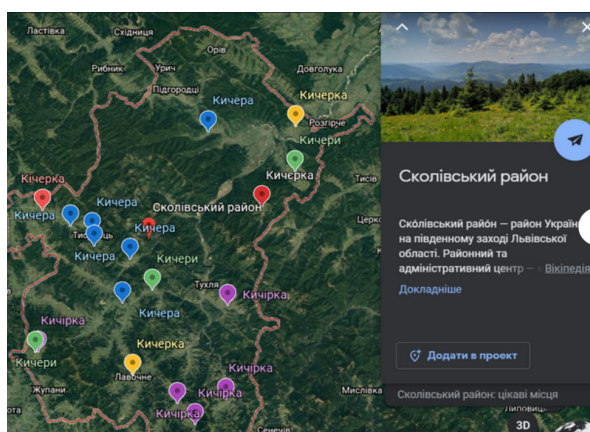

Рис. 4.

Можливість створювати багатопланові карти дозволяє виокремити та репрезентувати, наприклад, відапелятивні та відонімні мікротопоніми (див. Рис. 5); мікротопоніми з певним суфіксом (-ів; -івка, -ище) та ін. Шари, своєю чергою, відіграють роль тематичних груп, словотвірних чи структурних типів. Їх можна формувати як на мікрорівні (на

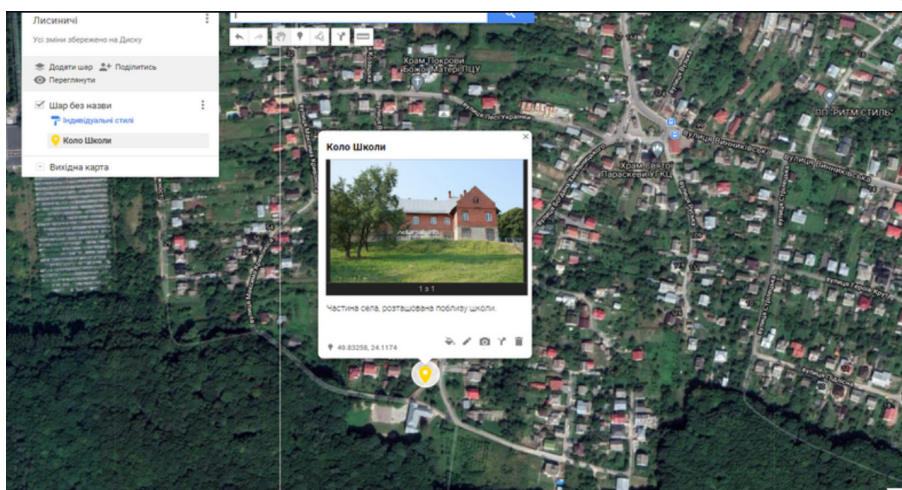

Рис. 3.

основі назв одного або кількох населених пунктів), так і на макрорівні (на матеріалі району, області тощо).

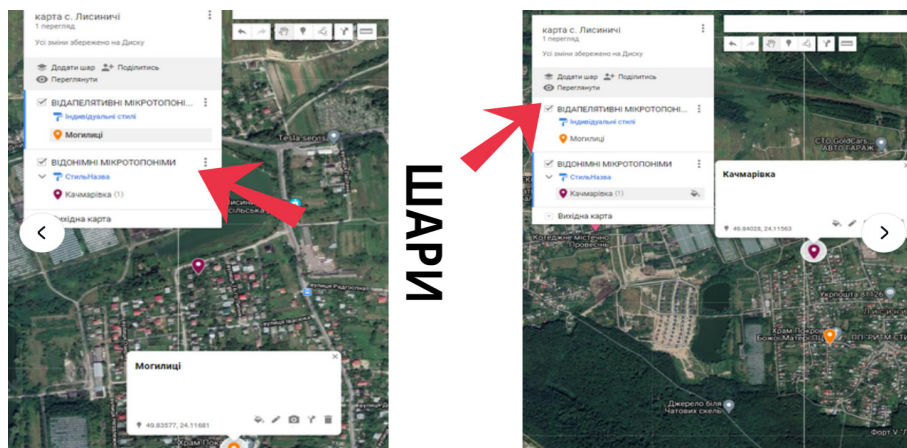

Рис. 5.

6. Поділитися мапою. Активувати «Увімкнути доступ за посиланням» та скопіювати це посилання (див. Рис. 6). Можна одразу карту інтегрувати у вебсайти, власні портфоліо, блоги або ж поширити у соцмережах.

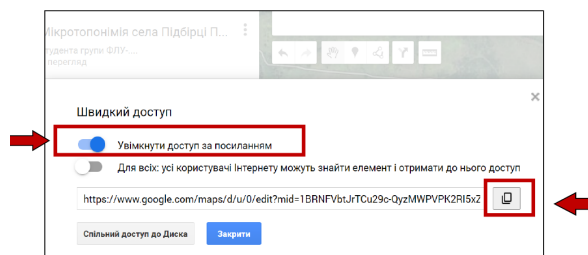

Рис. 6.

Висновки. Картографія – це мистецтво. Якщо традиційні паперові карти – класика жанру, то електронні інтерактивні – це сучасний засіб формування просторового інтелекту. Такий спосіб позначення найменувань географічних локальних назв перспективний, оскільки він інформаційно місткий, доступний, широкомасштабний і гнучкий. Мітка на карті є не просто статичним уособленням певного мікролокусу, а його динамічним словесним, візуальним, зрештою, одразу змістовим репрезентантом. Попри все, щоб створити

якісну мапу, потрібно докласти чимало зусиль, консультуючись із різнопрофільними фахівцями. Та щоб гармонійно сприймати довкілля, необхідно вміти грамотно користуватися і паперовими картами, й електронними. А найголовніше – це не забувати про те, що кожна мітка на карті слугує важливим індикатором

національно-культурного обширу. Тому, зібравши та зафіксувавши на мапах мікротопоніми, ми допоможемо нащадкам правильно відчитати закодовану інформацію, збережену в мікротопонімах, залучимо більшу кількість людей до вивчення словесної культури та внесемо посильну частку в історію рідного краю.

Література

1. Дубницький М. Інтерактивні навчальні веб-ресурси з географії на базі матеріалів інституту передових технологій, відкритих даних та картографічної Javascript-бібліотеки Leaflet. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. Харків, 2018. Випуск 28. С. 34–39. URL: <http://oaji.net/articles/2017/4483-1543322078.pdf>.
2. Словник української ономастичної термінології. Уклад. Бучко Д.Г., Ткачова Н.В. Харків: Ранок-НТ, 2012. 256 с.
3. Остроух В., Свір Н. Використання інтерактивних карт як новітній підхід в організації навчання з географії у сучасній школі. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. Харків, 2019. Вип. 29. С. 71–77. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pbgok/article/view/13550/12752>
4. Burns A. Field-names of North-East Scotland: a socioonomastic study. Thesis (Ph.D.). Glasgow, 2015. 501 p. URL: <http://theses.gla.ac.uk/6424/>.

References

1. Dubnytskyi M. (2018) Interaktyvni navchalni veb-resursy z heohrafi i na bazi materialiv instytutu peredovykh tekhnolohij, vidkrytykh danykh ta kartohrafichnoi Javascript-biblioteki Leaflet [Problems of continuing eographical education and cartography]. Kharkiv. Vyp. 28. S. 34–39. URL: <http://oaji.net/articles/2017/4483-1543322078.pdf> [in Ukrainian].
2. Slovyk ukrainskoi onomastychnoi terminolohii (2012) [Dictionary of Ukrainian onomastic terminology]. Uklad. Buchko D.G., Tkachova N.V. Kharkiv: Ranok-NT. 256 s. [in Ukrainian].
3. Ostroukh V., Svir N. (2019) Vykorystannia interaktyvnykh kart yak novitnij v organizatsii navchannia z heohrafi i u suchasnij shkoli [Problems of continuing geographical education and cartography]. Kharkiv. Vypusk 29. S. 71–77. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pbgok/article/view/13550/12752> [in Ukrainian].
4. Burns A. (2015) Field-names of North-East Scotland: a socioonomastic study. Thesis (Ph.D.) Glasgow. 501 p. URL: <http://theses.gla.ac.uk/6424/> [in English].

MICROTOPYNOMS ON THE INTERACTIVE MAPS: AN ATTEMPT OF PRESENTATION

Abstract. One of the key competencies of mankind is digital competence, i.e. the perfect ability to use technology for learning, creativity and social activities. Microtoponymy is a science that combines elements of different time periods, therefore, it is advisable to present modern microtoponymic landscape using digital resources.

It is known that microtoponyms have long been marked on schemes, maps, plans of various territories. We have many historical sources presenting maps with local geographical locations. However, nowadays people spend a lot of time on the Internet, so creation of interactive web-maps is of particular importance. Such maps serve not only as a display of cartographic information, but also as a source of various information related to a particular area. There are many opportunities to create interactive maps, including Google Maps, Bing Maps, OpenStreetMap.

The **goal of the article** is to demonstrate the elements of displaying microtoponyms on interactive maps, in particular on Google maps.

The **tasks** include: defining the concept of «interactive map»; determining advantages of such maps; specification of the algorithm of map formation; presenting a fragment of the created map; outlining the prospects of online mapping.

Interactive maps can demonstrate microtoponymicon of one settlement with a clear localization, division into thematic and semantic groups, identification within their boundaries structural and word-forming types, etc. Interactive maps contribute to the formation of areas. For example, the article in question demonstrates the area of microtoponyms with the appellative based on the stem *кичера*, which is common in the Carpathians (in particular, Skole district).

Thus, an interactive map is a modern means of forming spatial intelligence. This way of designating the names of geographical local names is promising because it is information-intensive, accessible, large-scale and flexible.

To ensure harmonious perception of the environment, it is necessary to be able to use both traditional paper maps and innovative electronic ones. But, most importantly, we should not forget that each mark on such a map is an important indicator of national and cultural space.

Keywords: microtoponym, map, presentation, digital competence, area, location.

© Сокіл-Клепар Н., 2021 р.

Наталія Сокіл-Клепар – кандидат філологічних наук, доцент катедри української мови імені професора Івана Ковалика Львівського національного університету імені Івана Франка, Львів, Україна; natalia23102010@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-4156-5978>

Natalia Sokil-Klepar – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ivan Kovalyk Ukrainian Language Department of Ivan Franko Lviv National University, Lviv, Ukraine; natalia23102010@gmail.com; e-пошта; <https://orcid.org/0000-0002-4156-5978>